

FLEMMING HOUE. Mail: flemminghoue@gmail.com. Hjemmeside: flemminghoue.dk.

KIERKEGAARDS MANGE STEMME

Kierkegaard er eksistensens tænker og troens tænker. Det afgørende spørgsmål er hvorledes livet leves med mening. For Kierkegaard er det ved at blive et selv, blive sig selv. Det bliver du ikke alene men alene i forholdet til medmennesket og til Gud - forhold båret af tro og kærlighed.

Hvordan disse forhold skabes, er der ikke noget enkelt svar på. Derfor er Kierkegaard også samtalelens tænker. I sit forfatterskab stiller han forskellige livsholdninger op mod hinanden og lader dem gå i dialog. Forfatterskabet er en polyfoni, hvor mange stemmer brydes. Samtalen fører ikke frem til et system, hvor alt falder pænt på plads, men er uafsluttet og åben. I forelæsningserne vil vi lytte til nogle af disse stemmer og dermed selv komme i samtale med Kierkegaard

3/9.	Flemming Houe.	Kierkegaards samtale med sig selv - og med os.
10/9.	Peter Aaboe Sørensen.	At digte sig frem til at blive digtet – Kierkegaard og det æstetiske.
17/9.	Anders Kingo.	Filosofien og psykologien i det opbyggeliges tjeneste.
24/9.	Bjørn Raabjerg.	Det etiske og det religiøse.
1/10.	Ole Morsing.	Med livet som indsats - Kierkegaards samfundskamp.
8/10 Tirsdage 17.15 – 19.00.	Flemming Houe	Kierkegaard mellem kristendom og humanisme.

KIERKEGAARDS SAMTALE MED SIG SELV - OG MED OS.

Forelæsningsen er den første i en række med titlen 'Kierkegaards mange stemmer'. En del er klippet fra 'Kierkegaards Univers', hvor det er behandlet mere udførligt.

1. HVEM VAR HAN?
2. FORFATTERSKABETS POLYFONI.
3. STADIERNE – ET KORT OVERBLIK.

1. HVEM VAR HAN?

Forelæsningsen i dag er en forret, pindemadder ikke et ordentligt måltid, det får I først i de følgende forelæsnings. Lidt smukkere formuleret kunne man kalde den en ouverture der anslår de temaer der først udfoldes senere.

Lad mig begynde med personen Søren Kierkegaard. Hvem var han som menneske?

Bemærk ordstillingen. Der står ikke "hvem han var", det et spørgsmål "hvem var han?". Og siden jeg nu er i gang med at spørge, kan jeg fortsætte og sætte spørgsmålstegn ved spørgsmålet. Er det et godt spørgsmål, er det meningsfuldt at beskæftige sig med det? Er det relevant at stille det? Og hvis det er, kan vi så overhovedet besvare det med blot nogen grad af sikkerhed?

HVEM VAR HAN? {
 RELEVANT?
 BESVARES?

Til det første kunne jeg være fristet til at svare med et klart "nej". Det væsentlige er ikke, hvem Kierkegaard var. Det kan såmænd være interessant nok. Han var jo et sært og kompliceret menneske, overfølsom og til det yderste selvoptaget, hyperreflekteret med en utrolig tanke- og sprogkraft. Læg dertil en ubrydelig faderbinding og en livslang ulykkelig forelskelse i en pige, som han ikke turde komme tæt på. En sådan person må vække vores nysgerrighed eller måske rettere vores nyfikenhed. For det er jo netop hvad det bliver, nyfikenhed, hvis det blot er det personlige, det private, der interesserer. For det er jo ikke det egentligt spændende ved Kierkegaard. Selvoptagne neurotikere med betændte faderforhold og brudte forlovelser er det jo nok af. Men der er kun én Søren Kierkegaard, og det der gør ham til Søren Kierkegaard er ikke hans persons og livshistories fascinerende forvikletheder. Det er hans forfatterskab. Var det ikke for det, havde han været glemt for længe siden.

Skal vi beskæftige os med det personlige, det biografiske, så må det blive som baggrund, det må ikke træde i forgrunden. Det kan være en vej ind i forfatterskabet, og det kan måske sætte os i stand til at forstå forfatterskabet bedre, muligvis være nødvendigt for at forstå forfatterskabet. Mange ting i forfatterskabet (men nok ikke de væsentlige) giver faktisk først mening, når man kender den biografiske baggrund.

Der er nemlig det ved forfatterskabet, at der er dybt personligt. Temaet ikke blot det vigtigste eller det gennemgående tema, men det altoverskyggende er spørgsmålet: Hvad vil det sige at være menneske? Hvad vil det sige at leve et ægte, et sandt liv som menneske? Hvorfor er det så vanskeligt? Hvorledes kan det blive muligt?

KIERKEGAARDS SØRGSMÅL: HVAD ER MENNESKET?
HVORDAN SKAL JEG LEVE MIT LIV?

Spørgsmålet "hvordan skal jeg leve mit liv?" er jo ikke et spørgsmål, man kan interessere sig for på samme måde som man interesserer sig for astronomi, græsk grammatik, regnormens anatomi, klædedragtens historie og hvad der findes af interessante fænomener her i verden. Det hører ikke til de spørgsmål, man holder ud i armlængde og udbryder "det var dog interessant, det kunne være morsomt at vide noget mere om". Dvs. det kan man jo egentlig godt, men kan godt interessere sig for mennesket og menneskelivets vilkår på samme måde som man interesserer sig for astronomi, regnormens anatomi osv. Men så er det ikke Kierkegaards spørgsmål. For ham er det ikke et interessant spørgsmål for nysgerrig udforskning. For ham er det et personligt påtrængende spørgsmål, et personligt påtrængende problem. Hvad vil det sige for mig, Søren Aabye Kierkegaard, hvorledes skal jeg leve mit liv? Kierkegaards liv og Kierkegaards forfatterskab er et livslangt livtag med det problem.

Efter at have besvaret det første spørgsmål med et "ja og nej", et radikalt "tjæ", vil jeg gå videre til det næste spørgsmål. Kan vi overhovedet svare på spørgsmålet om hvem han var?

Her er jeg igen fristet til at svare "nej". Hvem var Søren Kierkegaard? Jeg ved det ikke. Jeg kan ikke finde ud af det. Og dog. Det er jo egentlig nemt nok at svare på. Han var en af de betydeligste tænkere i vores historie. I "Kierkegaards Univers" (der i parentes bemærket stadig er den bedste introduktion til Kierkegaard) skriver Sløk:

"Han var en af de få forfattere – og det vil i hele den europæiske historie vel sige en 10 – 15 stykker – der virkelig tænkte nyt, og af hvem vi andre lever."

Men hvem var han som menneske? Det er straks vanskeligere. Her kan jeg fortsætte med at citere Sløk:

"Hvad var han i grunden for et menneske? Vi ved det ikke."
Sløk. "Kierkegaards Univers" side 10.

Når Sløk, der jo beskæftigede sig med Kierkegaard gennem et langt liv og som for mig stadig står som vores fineste Kierkegaardkender, når han ikke kan svare på spørgsmålet, så er det nok fordi spørgsmålet ikke lader sig besvare, i hvert fald ikke entydigt og endegyldigt.

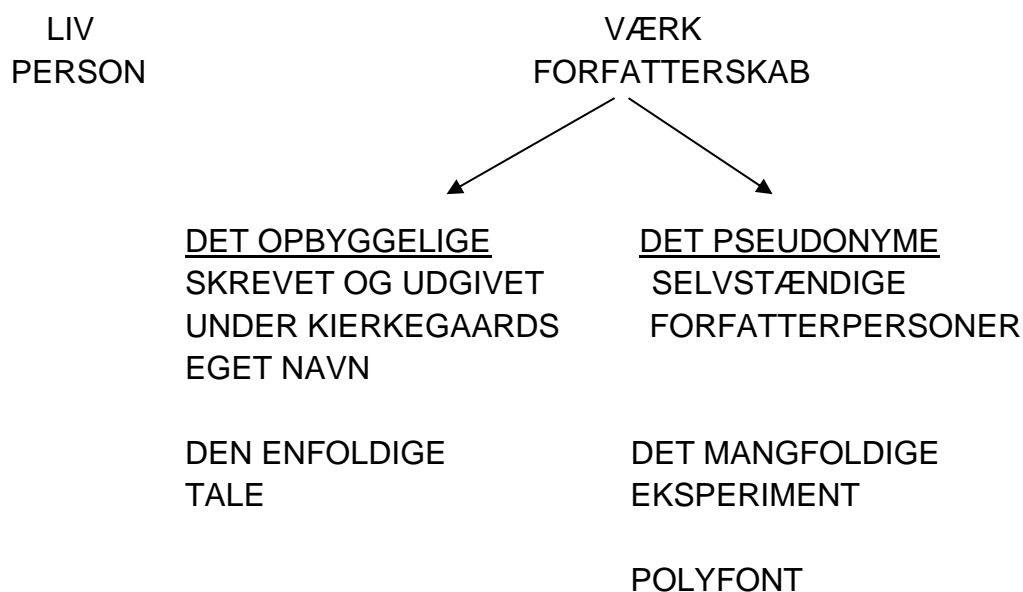
Så måske behøver vi almindelige dødelige ikke have dårlig samvittighed over, at vi ikke kan finde ud af det. For det er min oplevelse, når jeg beskæftiger mig med Kierkegaards person. Jeg når aldrig frem til en klar fornemmelse af, hvem han egentlig var, jeg kan ikke komme ind på livet af ham, komme på tomandshånd med ham, blive dus med ham. Puslespillet er for stort, der er på en gang for mange og for få brikker. De vil i hvert fald ikke falde på plads så de danner et klart og entydigt billede. Han var en for kompliceret, mangfoldig og modsigelsesfuld person til at vi kan ramme ham ind og holde ham fast. Dertil kommer så, som vi skal se senere, at han bevidst skjuler sig i en iscenesættelse af sig selv, dækker sig bag roller og masker.

Når vi ikke kan svare på, hvem Kierkegaard var, så er det ikke fordi vi ikke ved noget om det. Det er snarere fordi vi ved alt for meget. Vi har et vældigt, et rent ud overvældende materiale.

For det første har vi jo forfatterskabet. Det rummer intet, som ikke er personlige, eksistentielle problemer og konflikter for Kierkegaard selv. Der er en intim forbindelse mellem liv og værk, person og forfatterskab. Forfatterskabet giver da også en meget intens oplevelse af hans person – af hans alvor, hans lidenskab, hans lidelse, hans håb. Det bringer os meget tæt på Kierkegaard. Men alligevel får vi ikke fat på ham. Han smutter mellem fingrene på os. På flere måder.

Forfatterskabet er ikke udgivet under Kierkegaards eget navn. Han står ikke som forfatteren og står ikke inde for forfatterskabet med sin person. Det er skrevet under pseudonym, eller rigtigere en lang række pseudonymer. Disse pseudonymer - de fleste bærer underfundige latinske navne, Victor Eremita (den sejrende eneboer), Johannes de Silentio (Johannes af tavsheden), Virgilius Haufniensis (den årvågne københavner) osv. er selvstændige forfatterpersonligheder med hver deres karakter, livsholdning, synspunkt. Ingen af dem er identiske med Kierkegaard. Det er masker, han dækker sig bag, eller nok rigtigere roller, han træder ind i. Og det betyder altså, at vi ikke uden videre kan tage hvad der står i forfatterskabet som udtryk for Kierkegaards egne holdninger og synspunkter. Der er en distance, et forbehold.

Så når vi er ude i det ærinde at forsøge at finde ud af og ind til, hvem Kierkegaard var som menneske, så kan vi altså ikke uden videre bruge det pseudonyme forfatterskab. Men så kan vi vende os til Kierkegaards andet forfatterskab. Der er nemlig det finurlige ved Kierkegaard, at han ikke blot har skrevet et, men hele to forfatterskaber – mindst.

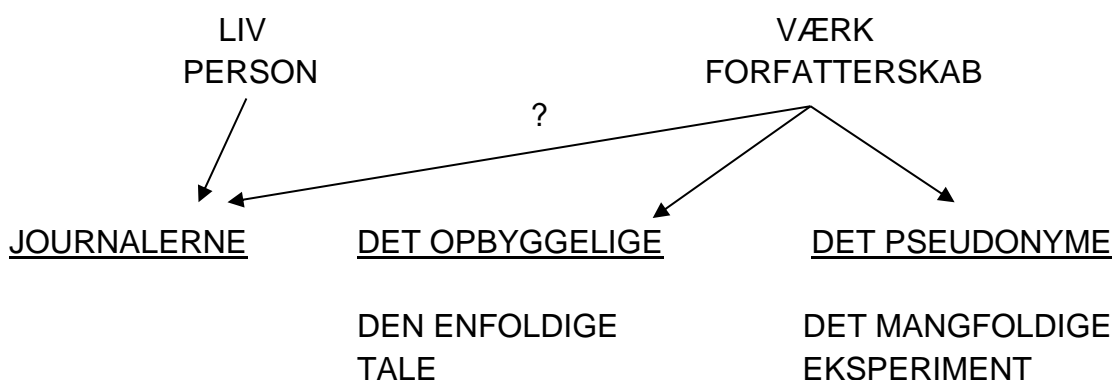

Det opbyggelige forfatterskab består af taler, opbyggelige taler, et hundrede i alt. De ligner til forveksling prædikener, man da Kierkegaard jo ikke var præsteviet, kalder han dem taler. Og her er tonen, stilen og synspunktet et helt andet end i det pseudonyme forfatterskab. Her finder vi ikke en lang række forfattere, hvis stemmer blander sig lystigt mellem hinanden i et forvirrende og mangfoldigt polyfont væv, en vidtspændende og vildtvoksende eksperimenteren med forskellige livsholdninger, der spilles op mod og ud mod hinanden. Her taler Kierkegaard med én stemme, sågar enfoldig, hvilket ikke betyder naiv men kun 'foldet' en gang med færre lag. Her tales fra en kristen livsholdning, indtrængende, omstændeligt, opbyggeligt. Og så er det udgivet under Kierkegaards eget navn. Det er sågar tilegnet hans fader. "*Afdøde Michael Pedersen Kierkegaard, forhen Hosekræmmer her i byen min Fader helliges disse Taler*". Mere personligt kan det vel ikke blive.

Her synes det virkelig at være Kierkegaard selv, vi har med at gøre, hane egne synspunkter og holdninger. Her er der ingen distance og forbehold, men åbenhed, ligefremhed. Naturligvis er der ikke det. Man skal være meget troskyldig og enfoldig for at lade sig narre af disse enfoldige taler. Det univers der udfoldes her er langt mere begrænset og snævert end det vi finder i det pseudonyme forfatterskab. Det har slet ikke den samme spændvidde, sprængkraft og horisont. Den ene Kierkegaard vi møder her har meget mindre at sige end de mange vi møder i pseudonymerne. Sløk foreslår, at den S. Kierkegaard der står som forfatter til talerne er endnu et pseudonym, og at det så er en ekstra underfundighed, at han hedder det samme som den "virkelige" Kierkegaard, som han - stadig i følge Sløk - i øvrigt ikke har nogen påfaldende lighed med.

Det pseudonyme forfatterskab er langt rigere end det opbyggelige. Det åbner perspektiver, rejser problemer, stiller spørgsmål, der rækker langt ud over det opbyggeliges horisont. Hvis Kierkegaard kun havde skrevet det opbyggelige forfatterskab, havde han sikkert været glemt for længe siden. Så det er nok heller ikke her, vi møder Kierkegaard selv, i hvert fald ikke hele Kierkegaard.

Men så kan vi jo gribe til det, han har skrevet, men ikke udgivet, hans dagbøger eller journaler. Hans private, personlige papirer, som han har været så venlig eller drilagtig at efterlade.

Her er der også nok at tage fat på. Tekstmassen er endnu mere overvældende end det udgivne forfatterskab. I den gamle udgave et pænt stykke over 10.000 tætrykte sider. I den nye godt halvdelen af de 55 bind.

Kierkegaard var en skrivekugle af dimensioner. Han levede i at skrive. Det var hans lidenskab og hans lidelse. Hans lidenskab fordi han elskede det, han oplevede nok at være mest sig selv, tættest på sig selv, sig selv mest nærværende, når han skrev. Hans lidelse fordi det lukkede han ude fra det almindelige liv, gjorde ham til en "digtereksistens", der ikke tog del i og var en del af livet, men stod iagttagende og analyserende ved siden af og digtede om det, vendt bort fra verden kroget ind i sig selv.

I journalerne finder vi en endeløs labyrintisk selvransagelse, en til det yderste drevet klaustrifobisk selvrefleksion. Alt hvad han gjorde, og måske endnu mere hvad han aldrig nåede frem til at gøre, bliver vendt og endevendt og så drøvtygget endnu engang. Det kan indimellem være ulideligt at læse. (Skam at melde har jeg ikke orket at læse det hele). Det peger nok ind på Kierkegaards grundproblem. Han var et menneske vendt indad i uendelig selvrefleksion, savnede aldeles den spontanitet og umiddelbarhed, der kunne gøre det muligt ligefremt og ligetil at være sig selv i samkvem med sine medmennesker.

Og det er jo synd for Kierkegaard. Det er ulykkeligt på den måde at være sat uden for livet, kroget ind i sig selv.

Men for os – når vi er ude i det ærinde at finde ud af, hvem han var – er det jo en gevinst, at vi på den måde får et vældigt materiale i hans endeløse samtale med sig selv. Her kan vi jo virkelig komme ind på livet af ham, stå og kigge ham over skulderen, medens han i sit hjertes enfold betror sig til sin dagbog. Tættere på kan man vel ikke komme, her må vi da virkelig komme bag om alle masker og forbehold og møde manden selv.

Tror vi. For han snyder os naturligvis igen. Midt i optegnelserne finder vi en note, en berømt note om en endnu mere berømt note.

"Efter min død skal Ingen i mine papirer (det er min Trøst) finde en eneste oplysning om hvad der egentlig her opfyldt mit Liv; finde den skrift i mit Inderste, der forklarer alt (...) når jeg tager den hemmelige note bort, der forklarer det.

1843 (?)

Den virker hastigt nedskrevet. Men den er nok bevidst plantet. Og den er henvendt direkte til os. Kierkegaard var jo helt på det rene med at han var et geni, og at der ville komme generationer af mere eller mindre støvede og langhårede Kierkegaardforskere og grave i hans papirer. Han ved at vi står og kigger ham over skulderen, og så kan han altså ikke dy sig for at drille. Midt i det hele sætter han en note der siger: Uanset hvor meget I higer og søger vil I aldrig nå ind til kernen, til det egentlige, til "skriften i mit inderste", til den nøgle der kan låse det hele op. Den har jeg smidt væk.

Det er jo en vidunderlig uforskommethed, et guddommeligt drilleri.

Hvis det virkelig var sådan, og det er ikke givet, men hvis det virkelig var sådan, at der var en hemmelighed, der skulle forblive en hemmelighed, en altafgørende begivenhed, en altfortærende tanke, en besættelse, en legemlig skavank, et bestemt livsforhold, hvad det nu end måtte være – hvis der virkelig var et sådant forhold, der forklarede alt, og hvis han ville bevare det som en hemmelighed. Så kunne han i det mindste udvise den hensynsfuldhed at holde kæft med det.

For han har jo været helt på det rene med, at han med sin note sender snesevis af Kierkegaardforskere på hundredvis af ørkenvandring, umulige mere og mindre fantasifulde gætterier og ikke kun fantasifulde, men rent ud afsindige gætterier om, hvad det dog kunne være for en hemmelighed.

Det har givetvis moret Kierkegaard gevaldigt.

Især hvis der ikke er nogen hemmelighed.

Det er mit eget gæt på hvad hemmeligheden er. Hemmeligheden er, at der ikke er nogen hemmelighed. Ikke at alt er oplyst og ligger klart for dagen, det er bestemt ikke tilfældet. Der er masser af mørke punkter, blinde pletter, hemmeligheder om man vil. Men der er ikke en bestemt hemmelighed, der kunne kaste nyt lys over det hele.

(Henvis til Garff, der irriterende nok når frem til samme konklusion, og til Leif Borch Hansen "Kierkegaards Hemmelighed og Eksistensdialektik". Men ikke til Tudvads "Forbandelsen", her er vi for langt ude i afsindighederne, og det er i øvrigt en rigtig dårlig roman).

Så jeg hopper altså ikke på Kierkegaards limpind og begiver mig ud i ørkesløse gætterier om hemmeligheden. Men jeg kan bruge hans manøvre med noten til at karakterisere den gode Kierkegaard.

Han var en drillepind. Per Højholt har kaldt ham "den store filur". Der er noget filuragtigt over hans væsen. Man ved aldrig rigtig, hvor man har ham, han viser aldrig åbent, hvem han er, men dækker sig, gemmer sig.

Og drillerier er altså en af de måder, hvorpå han skjuler sig. Men det var vel også i mere ligefrem forstand et karaktertræk. Som barn havde han det selvvalgte øgenavn "gaflen" ikke på grund af en særlig robust appetit, men på grund af evnen til at spidde andre. Han har vel kompenseret for sin særhed og fysiske svaghed ved at lade sin intellektuelle og sproglige overlegenhed spille og spidde. Og det har han åbenbart ikke lagt af sig som voksen. Han taler ligefrem om sin "Vittighedsdjævel", en djævel der overfladisk set er meget lystig, men som listigt holder andre mennesker på afstand.

Og det er vel det, det i grunden drejer sig om, at holde andre på afstand, at holde dem tre skridt fra livet. Det er for farligt at lade dem komme tæt på, for farligt at blive åbenbar, gennemsigtig. Derfor drilleriet, ironien, den ironiske distance, underfundigheden.

Men det er jo ikke en indesluttethed, det slet og ret betyder at han ikke har med andre mennesker at gøre. Han lukker sig ikke som Dostojevskijs kældermenneske inde i sin lejlighed. Han omgås andre mennesker, har en stor omgangskreds. Men går netop uden om dem, møder dem ikke ligefremt, men på en underlig skæv måde, møder ikke rigtig op og kommer tilstede, bliver gennemsigtig, nærværende. Han fastholder en reservation, en distance, lader ikke andre komme tæt på. Som jeg sagde før, er det nok hans grundproblem, hans grundbrist, at han manglede spontanitet, ligefremhed og umiddelbarhed i forholdet til andre. Alt suges ind af hans selvrefleksion. Han kroges ind i sig selv og kan ikke vende sig ud mod verden. Og når han så er derude er det på en måde på anden hånd, som en fremmed, som gæst. På skrømt måske. Han træder ikke ind i den mellemmenneskelige virkelighed men optræder i den som var det en scene, et teater, hvor der bæres masker og spilles roller. Det bliver ikke umiddelbart, spontant og frimodigt, men tvungent,

tilrettelagt, iscenesat. Iscenesættelse er måske det mest dækkende ord, han kan ikke uden videre være sig selv, men spiller roller, dækker sig bag masker.

Denne iscenesættelse, denne selviscenesættelse har vi jo allerede set et eksempel på. Når han skriver dagbog er det ikke en hudløst ærlig bekendelse, men rummer et element af iscenesættelse, han ved vi læser med og iscenesætter et bestemt billede for eftertiden. Og det er vel ikke blot når han er alene med sig selv, sin dagbog og eftertiden han foretager denne iscenesættelse. Det har han givetvis også gjort i sin omgang med andre. Når man læser, hvad hans samtidige har fortalt om ham forbløffes man over, hvor forskelligt forskellige mennesker har oplevet Kierkegaard. Det vil naturligvis altid være tilfældet; men i Kierkegaards tilfælde er det ekstremt. Og det indikerer at han i forskellige situationer over for forskellige personer har spillet forskellige roller.

(Henvis til "Søren Kierkegaard truffet. Et liv set af hans samtidige". Bruce H. Kirmmse.)

Denne distancerede holdning, hvor han ikke lader andre se ind, giver han en fremragende mulighed for at se ud, for fra sit skjul at iagttage andre. Hans overskud af refleksion gør ham ikke blot til iscenesætter, men til iagttager. Han er aldrig helt tilstede i situationen, men står reflekterende og analyserende ved siden af den. Med hans eget ord er han en spion, en 'politispion', der bevæger sig inkognito rundt i København og indsamler materiale. - materiale til forfatterskabet.

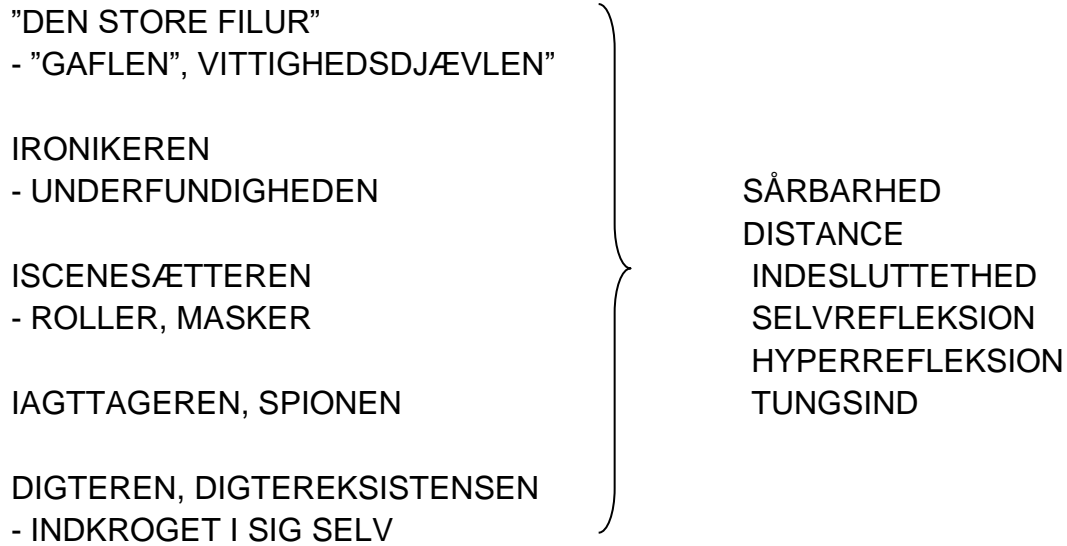
Dertil kommer, hvad jeg allerede har været inde på: Digtereksistensen, et menneske der ikke deltager i livet og er en del af det, men stiller sig uden for og digter om det.

Hvorfor denne indviklethed, forviklethed – forkvaklethed om I vil? Hvorfor valgte han det? Og var det noget han valgte at være, eller kunne han ikke andet?

Ja det er jo ikke sådan at svare på, hvorfor et menneske er hvad han er, bliver det han bliver. Skal vi forsøge at svare, må vi jo angive grundene, de omstændigheder, indre som ydre, der gjorde, at hans liv og hans person formede sig på den måde. Og når vi anlægger det synspunkt og perspektiv, så ser vi jo personen som et produkt af omstændighederne. Det er nok rigtigt. Men det er ikke rigtigt nok. Det kunne jo være, at den slags psykologiske forklaringer overser noget væsentligt. Nemlig at det valg, eller de valg, der træffes ud fra de givne omstændigheder, og som er begrundede i disse omstændigheder, at de valg også med de samme omstændigheder kunne være faldet anderledes ud.

Så lad os blot gå på jagt efter grundene til at Kierkegaard var som han var, blev som han blev. Hvad var grunden til hans grundstemning, tungsindet?

Her peger han selv på forholdet til faderen. (Det skal være 'fader' med tungt "d". Kierkegaards fader var ikke en moderne blød far med fladt "a", men en gammeltestamentlig fader med langt åbent "a" og tonstungt "d").

FADEREN, FORLOVELSEN OG FORFATTERSKABET.

Det var et kort signalement af personen Kierkegaard. Der er ikke tid til at jeg her kan fortælle hans historie, men lad mig kort nævne de tre vigtigste forhold: Faderen forlovelsen og forfatterskabet.

FORHOLDET TIL FADEREN

- "EN TUNGSINDIG OLDING" OG "ET STAKKELS BARN"

Faderen. Tungsindet. Den livsfornægtende kristendom

Faderen, Michael Pedersen Kierkegaard var født og opvokset i det fattige Vestjylland, kommer som ung til København og skaber sig med dygtighed, flid og sparsommelighed en stor formue som husekræmmer. Han får også en stor familie syv børn med kone nummer to. Det går ham altså godt. Men det bliver ham ikke til glæde. Han er et mørkt gemyt grebet af tungsind. Det tungsind tydes religiøst, hvilket det ikke bliver lettere af. Hans kristendom domineres af en livsødelæggende syndsbevidsthed.

Den afgørende og altoverskyggende person var faderen, en mørk mand med et knugende tungsind, et tungsind, der tydedes religiøst, hvilket det blot blev tungere af. Faderen indviede sine højt begavede sønner Peter og Søren i sit tungsind og sine religiøse anfægtelser allerede medens de var børn. Derved knækkede han, hvad Løgstrup kalder det kostbareste af alt, deres livsmod. Også de kom livet igennem til at kæmpe med et religiøst tydet tungsind.

Foruden tungsindet er arven fra faderen formuen. Den betyder, at Kierkegaard ikke behøver at bekymre sig om udkommet, men kan leve et liv i eksorbitant luksus (Det er ham vel undt, et formildende træk).

Selv om der ikke er tid kan jeg ikke dy mig for at give ordet til Kierkegaard selv:

"Mit Tungsind har gjemmen mange Aar gjort, at jeg ikke kunde komme til at sige i dybeste Forstand Du til mig selv. Imellem mit Tungsind og mit Du laa en heel Phantasie Verden. Det er den, som jeg tildeels har udtømt i Pseudonymerne. Som den, der ikke har et lykkeligt, færdes ude saa meget som muligt, og helst ville være af med sit Hjem: saaledes har mit Tungsind holdt mig ude fra mig selv medens jeg opdagende og digterisk oplevende har gjennemreist en heel Phantasie-Verden."

1847

Og hvorfra stammer så dette tungsind, der sætter ham uden for livet og gør ham til digter, lukker ham ude fra livet og inde i sig/ham selv? Fra faderen.

"Det bliver alt sammen sandt hvad min Fader sagde mig. "Der gives Synder, som et Menneske kun ved en overordentlig guddommelig Bistand kan frelles fra." Og min Fader, skylder jeg menneskelig talt alt. Han har gjort mig paa enhver Maade saa ulykkelig som muligt, gjort, at min Ungdom blev en Qual uden lige, gjort, at jeg i mit stille Sind ikke var langt fra at forarges paa Christendommen, (...) og dog var min Fader den kjerligste Fader, og min Længsel var og er inderlig efter ham, hvem jeg ingen Dag har undladt at mindes baade Morgen og Aften."

1848

Det er nok det, der gør bindingen til faderen så ubrydelig. Ambivalensen. Han både hader og elsker.

"Som Barn blev jeg strengt og alvorligen opdraget i Christendommen, menneskeligt talt afsindigt opdraget: allerede i den tidligste Barndom havde jeg forløftet mig på Indtryk, som den tungsindige Olding, der havde lagt dem paa mig, selv segnede under – et Barn, afsindigt, paaklædt til at være en tungsindig Olding. Frygteligt!"

'Synspunktet for min Forfattervirksomhed'.

Forholdet til faderen er det vigtigste forhold i Kierkegaards liv. Men selvfølgelig ikke det eneste vigtige. Der er andre. Dem kan vi også sætte op med en række "F'er" som overskrifter.

FORHOLDET TIL REGINE

- EN TUNGSINDIG YNGLIG OG EN STAKKELS UNG PIGE

Forholdet til Regine er det andet afgørende forhold i Kierkegaards liv. Han forelsker sig i hende, forlover sig, bryder forlovelsen, men vedbliver til sin død at være ulykkeligt forelsket i hende.

Efter faderens død i 1838 tager Kierkegaard sin teologiske embedseksamen, har planer om at søge præsteembede eller måske ansættelse ved universitetet, altså få et arbejde og leve et nogenlunde ordentligt og almindeligt liv. Hertil hører også ægteskab, at dele sit liv med en elsket. Han forelsker sig i Regine, en 17-årig yndig, livsglad og begavet pige. Frieries kommer noget bag på Regine og hendes fader etatsråd Olsen. Men Kierkegaard får sit ja og Regine forelsker sig i ham, hvad der måske undrer. Han var jo en såvel fysisk som psykisk skæv person, men med en intensitet, der har været betagende, og så *"kunne han noget med øjnene"* som Garff skriver. Den gensidige forelskelse er genuin nok. Med Regines fader etatsråden er der heller ikke noget problem. Kierkegaard har sin eksamen og dertil arvet en stor formue. Og Kierkegaards fader, ja han har jo været død to år, så han har ingen indvendinger. Men alligevel er det nok her problemet ligger. Kierkegaard er på ingen måde fri af faderen, fri af faderens tungsind. I hvert fald går det hurtigt op for Kierkegaard, at det er en fejltagelse. Han støder Regine fra sig, forsøger at få hende til at bryde forlovelsen. Da hun klynger sig til ham, bryder han barskt. Til begges fortvivlelse.

Hvorfor? Hvorfor brød han med Regine? Ikke fordi han ikke var forelsket i hende. Det var han og det vedblev han at være. Han brød fordi han ikke kunne elske hende. Kærlighed indebærer en fortrolighed, at man ikke skjuler noget for den anden men er åbenbar. Og der var ting i Kierkegaards liv, han ikke kunne dele med Regine. Tungsindet. At indivi Regine i sit tungsind ville være et overgreb. Et overgreb svarende til faderens overgreb mod ham. Derfor måtte han bryde forholdet - af hensyn til Regine.

Det er den forklaring han gerne selv vil tro på, og som han vil have os til at tro på. Der er andre. En hemmelighed, der er lykkedes for ham at holde som en hemmelighed. En nøgtern erkendelse af at også andre forhold end tungsindet gjorde ham uskikket til at være ægtemand og familiefader. Følelsesmæssig og seksuel forkrampethed. Og endelig den enkleste forklaring nemlig at han ville noget andet med sit liv. Han ville skrive. Han ville være forfatter. Han vælger forfatterskabet frem for ægteskabet.

Det er en lang og kompliceret fortælling, som ingen heller ikke Kierkegaard selv nogen sinde får fuld klarhed over. Vi kan følge den i hans (redigerede) dagbøger og i en hel række af forlovelseshistorier i forfatterskabet. Det vil jeg ikke forsøge her. Jeg vender tilbage til det i forelæsningsrækken om den dæmoniske indesluttethed som angst for det gode. Her kommer vi til at møde variationer over brudte forlovelser. Johannes Forførelsen i

'Enten-Eller', Det Unge Menneske i 'Gentagelsen', Quidam i 'Stadier på livets vej'. Ingen er identiske med Kierkegaards egen, men alle henter deres stof fra den og er forsøg på at skrive sig frem til klarhed over, hvad der egentlig skete mellem ham og Regine.

Forlovelsen. Det forgæves frigørelsesforsøg. Hvorfor valgte han at opgive Regine? Den forklaring han gerne vil have os til at tro på og måske gerne selv ville tro på var at det var af hensyn til Regine. Det ville være et overgreb at drage hende ind i hans tungsind. En mere nøgtern var at han valgte forfatterskaber frem for ægteskabet. Han ville være forfatter ikke ægtemand og familiefader.

Det var kort om Kierkegaard. Det har andre gjort bedre. Mest suverænt Joakim Garff i "SAK". Det er den I skal læse, hvis I vil lære Kierkegaard at kende, så langt det nu er muligt. Hvis 700 sider er for meget af det gode vil jeg anbefale Thielst "Livet forstår baglæns, men det skal leves forlæns."

2. FORFATTERSKABETS POLYFONI.

Hvorfor de mange stemmer. Hvorfor skriver han forfatterskabet på den måde?

"Kierkegaard er uanstændig svær at læse; uanstændig, fordi han i vid udstrækning selv er skyld i det; i hvert fald har han på flere forskellige måder rejst vanskeligheder for sine læsere."

Sløk. 'Kierkegaards Univers' s. 7.

Sådan begynder Sløk sin fine lille introduktion "Kierkegaards Univers". Det er jo en herlig måde at begynde på. Måske ikke særlig opmuntrende; *"det her, venner, kommer I ikke sovende til, det er vanskeligt og anstrengende"*. Men på den anden side er det vel beroligende. Det siger jo også, at når vi i vores læsning af Kierkegaard aldrig finder os i smult vande og med let vind, men på dybt vand og i stiv kuling, når vi uafslædig løber ind i vanskeligheder og aldrig når frem til at forstå manden til bunds – ja så er det ikke nødvendigvis fordi vi er ubegavede. Det er fordi der er svært. For det er vel det første der slår os, når vi går i gang med at læse Kierkegaard. Han er svær at læse. Måske rammer det os som en forhammer, så vi irriteret kaster bogen fra os eller ærbødigt lægger stiller den tilbage i reolen. Det står mange ulæste bind Kierkegaard rundt om i de danske hjem.

Oplevelsen er, med det samme billede jeg brugte da det gjaldt Kierkegaards person, at vi sidder med et puslespil hvor der er på en gang for mange og for få brikker, så det ikke vil gå op og danne et færdigt billede.

Et andet billede er at vi raver rundt i en labyrint. Vi går i ring, bevæger os ind i gange der ender blindt, finder hverken ind til centrum eller ud igen.

Eller et sidste billede der måske er det mest dækkende: Vi befinder os i et spejlkabinet, hvor alt reflekteres i alt andet, og i buede og bølgende spejle, der ikke gengiver direkte og neutralt, men forstørrer og formindsker, forvrænger, forvansker, forandrer.

For orientere sig i dette labyrintiske spejlkabinet, må man jo stille sig et bestemt sted, se det fra et bestemt synspunkt i et bestemt perspektiv.

Hvis det nu var en labyrint, ville det oplagte synspunkt være det ophøjede. Se det hele lidt fra oven, ikke rave rundt nede i gangene, men hæve sig over dem og se helheden i fugleperspektiv. Så kan vi få overblikket, overse labyrinten, se hvorledes den er bygget op, hvorledes vi kan finde ind og finde ud.

Men nu er det jo ikke en labyrint. Det er et spejlkabinet. Og her kan vi ikke som med labyrinten løfte os op og overskue. Her overser vi netop det væsentlige ved at vælge et sådant ophøjet synspunkt. Stiller vi os uden for er der jo ikke noget i spejlene. Vi må ned i spejlkabinettet, stille os selv ind i det for overhovedet at se noget som helst. Og så acceptere at det ikke blot er den mangfoldigt maskerede Kierkegaard vi møder, men også os selv. Vi må sætte os selv ind for overhovedet at få noget ud af det.

Sagt lidt anderledes. Det er et forfatterskab, vi ikke kan nøjes med at lytte til, lade os belære af, hente informationer i. Det er et forfatterskab der ikke formidler lærdom, men som er en personlig henvendelse, en eksistentiel meddelelse. Det betyder at vi selv må møde op og gå i samtale med det.

FORFATTERSKABET

Men Kierkegaard gør det bestemt ikke let for os at træde ind i denne samtale. Han krænker det smukke pædagogiske princip, han selv formulerer i "Synspunktet for min Forfattervirksomhed", nemlig at man må møde den, man henvender sig til, der hvor han er. Man må sætte sig i hans sted og forstå hvad han forstår for at gøre sig forståelig. Man må stille sig hvor han står og så bevæge sig videre derfra. Det princip overholder Kierkegaard ikke, han kommer os bestemt ikke i møde. Pædagogisk set er hans forfatterskab en katastrofe.

Lad os se lidt nærmere på de vanskeligheder, vi løber ind i, når vi læser ham.

VANSKELIGHEDERNE OG VANSKELIGHEDEN

1. DEN INTELLEKTUELLE. SPEKULATIV FILOSOFI.

Kierkegaard er en ikke blot tung- men også skarp- og dybsindig tænkner, indviklet og forviklet til det ufremkommelige. Han var forsynet med et overdimensioneret intellekt og drev det til det yderste i sin tænkning. Dertil kommer, at den tradition, han tænkte indenfor eller rigtigere op imod var den spekulative tyske idealisme. Selv om hans anliggende var at gøre op med dette forsøg (især Hegels) på at magte virkeligheden i en altomfattende systematisk tænkning, så bruger Kierkegaard ikke desto mindre denne filosofis sprog og begreber. Der er ikke noget Klodshans her, selv om hans far kom fra Sæding og han selv boede i det hovedstadsprovinsielle København og ikke Berlin.

Nogle steder formulerer han sig så tæt og uigennemskueligt, at det godt kunne tænkes at være, en ironiseren over tænkningens forviklethed. Men det er aldrig helt til at vide om han trækker os ved næsen, eller om der dybsindig betydning i de uigennemskuelige formuleringer.

2. DEN SPROGLIGE. MANGFOLDIGHEDEN. ORGLET. REGISTRENE.

- FILOSOFISK SPEKULATIVT
- FÆNOMENOLOGISK SENSITIVT
- IRONISK, UNDERFUNDIGT
- OVERSTADIGT VITTIGT
- LITTERÆRT FORTÆLLENDE
- RELIGIØST OPBYGGELIGT
- POLEMISK
- GENTAGENDE, VÆVENDE, SPROGLIG TOMGANG (ONANI)

Men i forfatterskabet er det jo gud ske lov meget andet end tæt, tung, tør, tysk trættende tænkning. Det er, hvad angår forskelligheden i stil, tone, atmosfære og sprog, det mest mangfoldige og varierede forfatterskab, jeg kender. Kierkegaard kan skrive filosofisk-spekulativt - med tænkningens begreber forsøge at bringe orden i de kaotiske erfaringer. Men han kan også skrive erfaringsnært - psykologisk-fænomenologisk sensitivt med skarpe og intense analyser, der søger at trænge ind i og afklare og uddybe erfaringerne. Han kan skrive bidende eller smilende ironisk og overstadigt vittigt. Han kan skrive litterært fortællende, skabe konkrete personer i konkrete situationer, så der ikke kun appelleres til intellektet men også til indlevelsessevnen, fantasien. Han kan skrive religiøst-opbyggeligt - indtrængende og insisterende formulere og fastholde en sandhed om menneskelivet, som vi

ikke finder i os selv, men som kommer til os udefra, fra Gud. Og så er han, når den djævel farer i ham, en polemiker af Guds nåde.

Hos Kierkegaard bevæger vi os altså gennem meget forskellige sproglige landskaber. Han er en sprogets mester og bruger det danske sprog mere varieret end nogen anden. Han har, for nu at bruge et lidt plat-poetisk billede, flere strenge på sin harpe end nogen anden. Et bedre billede er nok orglet. Et orgel har jo forskellige registre, forskellige sæt af piber med meget forskellig tonehøjde, omfang og klang.

Og en sidste uhøvisk bemærkning om Kierkegaards sprog og stil. Han er så forelsket i det at skrive, så forelsket i sin egen sproglige formåen, at han meget ofte skriver videre, selv om han allerede har sagt det han har at sige. Han bevæger sig ud i gentagelser, variationer, sproglig tomgang. Så bliver det et sprog, der ikke kommunikerer, men – med forlov - onanerer. Fred være med det.

Men denne sproglige rigdom kan jo også være et problem. Det er det når man som jeg skal forsøge at gengive Kierkegaards erfarings- og tankeverden. Jeg har ikke et sprogligt orgel til min rådighed, men må spille det transskriberet for blokfløjte. Det er også et problem, hvis man "kun" skal læse Kierkegaard. Det kræver tålmodighed og tilvænning at til egne sig og blive fortrolig med Kierkegaards sproglige univers. Det er et komplekst og vanskeligt sprog. Men der er altså det der skal til, for at udtrykke det han vil.

3. PSEUDONYMERNES POLYFONI.

- SELVSTÆNDIGE FORFATTERPERSONER MED FORSKELLIGE LIVSHOLDNINGER, SYNSPUNKTER, PERSPEKTIVER.
- MASKER, ROLLER, TALERØR.
- FORBEHOLD. DISTANCE. FRI EKSPERIMENTEREN (SKØNLITTERÆR "METODE")
- "ANTI-SYSTEM". EKSISTESFILOSOFI VS SYSTEMTÆNKNING.
- DIALOGISK POLYFONT.
- LÆSEREN INDDRAGES I DIALOGEN. STILLINGTAGEN.

Når der er denne vældige variation i Kierkegaards stil og sprog, hænger det naturligvis sammen med det i forfatterskaber ikke er én stemme der taler, men mange. Som jeg allerede har nævnt, er den væsentligste del af forfatterskabet ikke udgivet under Kierkegaards eget navn men under en række pseudonymer. Kierkegaard viser ikke sit eget ansigt, men dækker sig bag en række masker, træder ind i og spiller en række roller. Taler ikke med egen stemme, men gennem forskellige talerør.

Allerede i det første værk, "Enten-Eller" møder vi hele fem pseudonymer. Det er udgivet af Victor Eremita. Men han er blot udgiver og forfatter til forordet, hvor han fortæller den utrolige (ikke helt troværdige) historie om, hvorledes han har fundet en dyngede manuskripter i et hemmeligt rum i en gammel sekretær købt hos en marskandiser. Han har ikke kunnet finde manuskripterne forfatter eller forfattere, for der er to, men finder materialet vægtigt nok til at fortjene udgivelse.

ENTEN - ELLER

VICTOR EREMITA: FORORD	
ÆSTETIKEREN 1. <i>DISPSALMATA.</i> 2. <i>DE UMIDDELBARE EROTISKE STADIER ELLER DET MUSIKALSK EROTISKE (OM MOZARTS "DON JUAN")</i> ... 7. <i>VEXLDRIFTEN</i>	ETIKEREN. ASSESSOR WILHELM 1. <i>ÆGTESKABETS ÆSTHETISKE GYLDIGHED.</i> 2. <i>LIGEVÆGTEN MELLEM DET ÆSTHETISKE I PERSONLIGHEDENS UDARBEJDELSE.</i>
JOHANNES <i>FORFØRERENS DAGBOG</i>	PRÆSTEN PÅ DEN JYSKE HEDE <i>ULTIMATUM</i>

Det fortsætter så i de følgende værker. Et af dem er fundet på bunden af nordsjællandsk skovsø, et andet manuskript er glemt hos en forlægger, andre slet og ret udgivet under pseudonym uden større falbelader. Men alle udkommer altså uden at Kierkegaards navn optræder nogetsteds. Vi skal frem til -46, før han officielt i "Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift..." vedgår sig forfatterskabet.

Hvorfor disse forbehold, denne distance? Hvorfor skriver han ikke slet og ret, hvad han mener? Var det af diskretionshensyn? Meget af det er jo ikke blot personligt, men privat. Han skriver ikke blot ud af sine egne erfaringer, men om dem, bruger dem direkte i forfatterskabet. Hans eget tungsind møder vi hos en af de første pseudonyme forfattere, Æstetiker, der direkte har overtaget noter fra Kierkegaards dagbøger (eller også er dagbogsnoterne udkast til forfatterskabet). Sine kærlighedsbreve til Regine genbruger han i "Forførrerens Dagbog". Der er i forfatterskabet adskillige forlovelseshistorier, der har lighedspunkter med Kierkegaards egen. Og det vrimler jo med "digtereksistenser", der står ude for livet og skriver om det i stedet for at leve det. Tjener pseudonymiteten til at bevare en anonymitet, værne om det alt for private? Næppe. København var en lille by, en provinsiel hovedstad, og der gik ikke ret lang tid, før alle var på det rene med at Kierkegaard var forfatteren bag pseudonymerne. Det har Kierkegaard vidst i forvejen.

- FORBEHOLD. DISTANCE. FRI EKSPERIMENTEREN
(SKØNLITTERÆR "METODE")

Pseudonymitetens forbehold må altså have en anden hensigt. Det bedste bud er, så vidt jeg kan se, at de giver Kierkegaard en frihed i den han skriver. Han står ikke inde for det med sin person, men har friheden til at lege, eksperimentere. Gennem pseudonymerne kan han afprøve, udfolde og udforske forskellige livserfaringer og livsholdninger indefra. Han kan træde ind i dem og gennemspille deres konsekvenser og muligheder, men uden at identificere sig med dem.

Dertil giver det Kierkegaard muligheden for at skrive ikke blot som tænker men som digter. Han analyserer og diskuterer ikke blot forskellige livsanskuelser, men iklæder dem kød og blod, inkarnerer dem i konkrete personer og deres livshistorie. Ha filosoferer ikke blot, han fortæller.

Her kunne det være fristende at sammenligne Kierkegaards arbejdsform med f.eks. Shakespeares eller Dostojevskijs. De stiller jo også forskellige livsholdninger op mod hinanden og inkarnerer dem i personer, så de får liv og fylde. Men hos dem er fortællingen primær den mere filosoferede fortolkning sekundær. Hos Kierkegaard ligger tyngdepunktet i det filosoferende.

- "ANTI-SYSTEM". EKSISTESFILOSOFI VS SYSTEMTÆNKNING.
- DIALOGISK POLYFONT.

I forlængelse heraf kunne man pege på, hvad der nok er en mere principiel grund til at Kierkegaard arbejder gennem pseudonymer. Han er meget varsom med at formulere Sandheden (med stort S) sætter derfor forskellige sandheder (med lille s), forskellige mulige sandheder over for hinanden og op mod hinanden i en dialog.

Kierkegaard ville i sin tænkning ikke opbygge et system på samme måde som f.eks. Hegel. Kierkegaard så Hegels systemtænkning som en krænkelse af mennesket, af det enkelte eksisterende menneske der reduceredes til en "*phantastisk 3/8 af en §*" og han blev aldrig træt af at polemisere mod Hegel (eller snarere mod Hegels eftersnakkende epigoner i den danske andegård, Heiberg og Martensen). Kierkegaards tænkning er ikke systemtænkning, men eksistensfilosofi. For ham er det et overgreb at opbygge en systematisk og lukket teori om mennesket, om hvad sandheden om mennesket er, om hvad et sandt menneskeliv er. Det kan ikke rummes i en tankebygning. Det er et spørgsmål om afgørelse og eksistens. Og det er ikke noget der kan formuleres alment for alle, det er op til det enkelte menneske, til hvert enkelt menneske, at finde sandheden om og i sit eget liv. Den kan vi ikke overtage fra andre, finde i systemets facitliste.

Kierkegaard vil altså ikke skabe et system, en systematisk og dogmatisk lære om hvad menneskelivet er og hvordan det skal leves. Derfor kan forfatterskabet ikke udformes som en monolog, én autoritativ stemme der taler fra et olympisk altoverskuende synspunkt. Det må udformes som en dialog eller en række dialoger, hvor forskellige forfattere præsenterer forskellige synspunkter og perspektiver i række indlæg i en aldrig afsluttet samtale.

MONOLOGISK SYSTEM
SYSTEMTÆNKNING
HEGEL

DIALOGISK POLYFONI
EKSISTENSFILOSOFI
SOKRATES

Forfatterskabet er altså ikke monologisk men dialogisk, et polyfont væv af stemmer. Det betyder også – og det er vigtigt – at vi som læsere bliver trukket ind i dialogen. Det er ikke et forfatterskab, man kan lade sig belære af, hente færdige sandheder i. Det er et forfatterskab, man må gå i dialog med, lade sig anfægte af. Vi kan ikke nøjes med at tage til efterretning, vi må tage stilling. Vi må sætte os selv ned i spejlkabinettet. Eller med formuleringen fra før, hvad sandheden er for mig, det må jeg selv finde ud af og ind til. Det kan jeg ikke få at vide af andre. Heller ikke af Kierkegaard.

4. DIALOGENS UDFORDRING

- DIALOGISK POLYFONT.
- LÆSEREN INDDRAGES I DIALOGEN. STILLINGTAGEN.

Men alt det gør jo forfatterskabet vanskeligt at have med at gøre. Det er nemmere at overtage en færdig sandhed end at skulle finde den selv. En færdigret til mikroovnen er mindre besværlig end Babettes gæstebud. Det er nemmere at sætte sig ind i et klart og logisk opbygget system end at skulle træde ind i en aldrig afsluttet samtale. Men det skal åbenbart ikke være nemt. Det skal være vanskeligt. Og det er det også. Jeg kunne godt opregne flere vanskeligheder. Men mon ikke det er tilstrækkeligt?

5. SELVE EMNET

VANSKELIGHEDEN: HVAD ER MENNESKET?
 HVAD ER DET AT VÆRE MENNESKE?

Frem for at opregne flere vanskeligheder, vil jeg søge bag om vanskelighederne ind til vanskeligheden. Den afgørende vanskelighed ligger nemlig ikke i formen, men i indholdet, i selve det problem, den sag, det spørgsmål Kierkegaard beskæftiger sig med. Og hvad er det? Ja det ved vi jo godt, det er spørgsmålet om hvad det vil sige at være menneske, hvad der skal til for at leve et ægte, et sandt liv som menneske.

Svaret på det spørgsmål kan ikke være nemt, enkelt og facitlisteagtigt. Det nemme svar findes ikke. Dvs. det gør det nok, der er sågar masser af dem. Men alle nemme svar er pr. definition løgn! Det er forenklinger, der kryber uden om vanskelighederne og går glip af pointen ved at reducere menneskelivet til noget forståeligt, overskueligt og håndterbart. Det er det ikke hos Kierkegaard. Og det har han nok ret i. Så hvis man vil have små svar på de store spørgsmål, nemme løsninger på de store problemer, så er det ikke hos Kierkegaard man skal lede. Her får man ikke "fast-food-psykologi" men "Babettes Gæstebud".

3. STADIERNE – ET KORT OVERBLIK. (SKELET UDEN KØD OG BLOD)

Jeg vil bruge de sidste ti minutter til et hurtigt overblik over stadierne, Kierkegaards system. Det kan jo strengt taget ikke lade sig gøre. Kierkegaard er ikke docerende systemtænder men samtalende eksistenstænder. Hans tænkning er ikke arkitektonisk men dynamisk, ikke én stemme der taler fra ét synspunkt men mange stemmer der taler fra mange synspunkter. Så det er at øve vold mod Kierkegaard at opstille hans system. Men jeg vil gøre det alligevel. I vores kontekst kan det være nyttigt med nogle overskrifter, der så bliver foldet ud i de følgende forelæsninger.

De tre 'Stadier på Livets Vej' (titlen på et af værkerne) er: 1. Det æstetiske. 2. Det etiske. 3. Det religiøse. Det er udviklingstrin vi kan bevæge os igennem, forskellige livsanskuelser (måder at anskue livet på) og livsholdninger (måder at forholde sig til livet på).

DET ÆSTETISKE 1. LYKKEN. DEN UMIDDELBARE ÆSTETIKER. SPIDSBORGEREN. LIVET SOM OPLEVELSE.

Vi begynder med det umiddelbare menneske, der lever sit liv uden dybere refleksion. Spidsborgeren. For ham ligger livet ligefremt og det kan leves ligefremt. Nok rummer det problemer, men de kan overkommes eller man kan leve med dem. Livet som sådan er ikke noget problem.

Og hvad handler det så om her i livet? Hvad er målet, meningen? Det er lykken. At have det godt. Et liv rigt på gode oplevelser. Det er det æstetiske. Kierkegaard bruger begrebet i en bredere betydning, det æstetiske er ikke kun kunsten og det skønne, det er det gennem sanserne oplevede. Og så handler det jo om at få gode oplevelser og undgå de dårlige, så bliver man tilfreds i livet, måske ligefrem lykkelig.

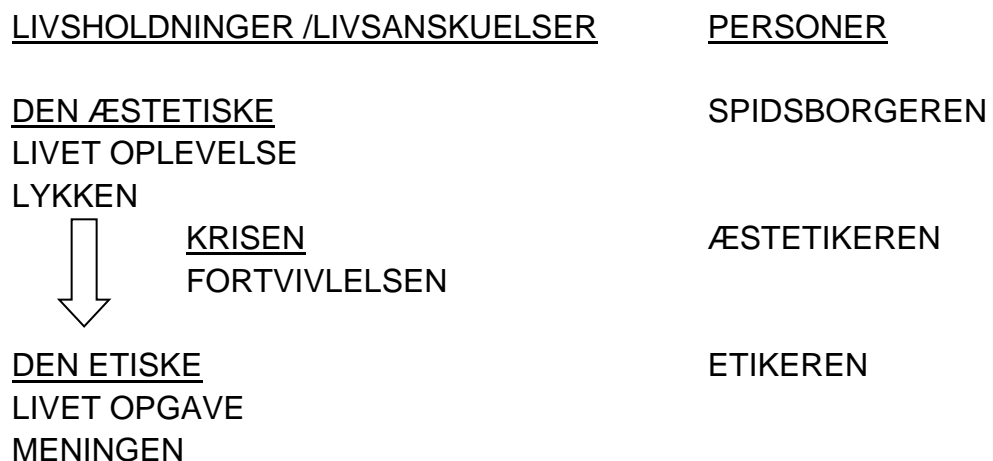
Hvad er der galt i det? Er det ikke det vi alle stræber efter? Lykken. Er vi ikke alle spidsborgere for Vorherre? Det er det galt at det kan gå galt. Vi kan rammes af ulykken, tabet, lidelsen, sorgen. Så mister livet sin mening. Den umiddelbare æstetiske livsholdning er for snæver.

Det har det første pseudonym i forfatterskabet gennemskuet. Æstetiker, den reflekterede æstetiker.

DET ÆSTETISKE 2. FORTVIVLELSEN. DEN REFLEKTEREDE ÆSTETIKER KRISEN.

Også for den reflekterede æstetiker består livet af oplevelser, men de har mistet deres fylde. Hans grundstemning er tungsindet. Ofte er den maskeret som letsind, men grundefaringen er at livet er tomt og meningsløst. Alt er et spil af tilfældigheder og med tiden bliver alt til intet, og så er det i grunden intet. Tomhed.

Den reflekterede æstetiker står ved det æstetiskes grænse. Krisen. Ikke fordi et bestemt livsforhold er mislykkedes og har gjort ham ulykkelig. Det ligger dybere. Hans skærpede bevidsthed, hans refleksion, gennemskuer tomheden og tilfældigheden i det liv, der udelukkende er oplevelser. Han befinder sig i krisen, det æstetiskes sammenbrud, men er ikke kommet ud over det.

DET ETISKE. VALGET LIVET SOM OPGAVE MENINGEN

Etikeren er nået gennem krisen og frem til en livsholdning, der er mere omfattende end den æstetiske. Her anskues livet ikke kun som oplevelse (det er det fortsat) men tillige som opgave.

Og hvad er opgaven, fordringen? Det er at blive et selv, at blive sig selv. Det bliver du ved at vælge dig selv. Du skal vælge at være det menneske du er med de omstændigheder der er dine, tage det på dig, overtage ansvaret for det.

Etikerens valg svarer til den reflekterede æstetikers fortvivlelse. Æstetikerens fortvivler ikke over at et bestemt livsforhold er gået i stykker, han fortvivler over hele tilværelsen, den erfares som tom og meningsløs. Etikerens valg er modbevægelsen til denne fortvivlelse. Det er også et valg af det hele. Selv om der er meget i min tilværelse, jeg har det vanskeligt med, meget jeg kunne ønske anderledes, så de det nu engang min og den tager jeg på mig som min egen i valget. Alle de egenskaber og omstændigheder – positive som negative – der har gjort mig til den jeg er påtager jeg mig som mit ansvar.

Mine egenskaber og omstændighederne har jeg ikke valgt. Det er noget givent. Men hvorledes jeg forholder mig til dem er op til mig. Jeg kan nægte at ville være den jeg er eller jeg kan forsone mig med det og tage det på mig som min opgave og mit ansvar.

Det betyder at tilværelsen under etiske bestemmelser. Det handler om oplevelser men opgaver. Ikke kun at have det godt men at gøre det godt.

Det er en livsholdning der modsat den æstetiske kan rumme også livets mørke sider. Meningen ligger dybere end lykken. Også det vanskelige liv kan være meningsfuldt.

DET RELIGIØSE. TROEN LIVET SOM GAVE OG OPGAVE SYNDEN OG KÆRLIGHEDEN

Her står mennesket over for Gud. Opgaven er stadig den samme: At blive et selv. Det bliver jeg i troen. Troen på Guds kærlighed.

Det er imidlertid ikke så enkelt. Synden er et lige så centralt begreb i kristendommen som kærligheden. Mennesket er syndigt og henvist til Guds tilgivelse, uden den er det i fortællelsen.

Forkyndelsen er at du er elsket af Gud, ikke fordi du har gjort dig fortjent til det, men fordi 'Gud er kærlighed'. Af forkyndelsen følger fordringen: Du skal elske. Du skal elske Gud, det vil sige tage imod hans kærlighed. Deri elsker du dig selv, oplever du dig elsket. Den kærlighed du tager imod fra Gud skal du ikke holde for dig selv, men række videre til din næste.

Fortolket på den måde bærer gudsforholdet – kærligheden – forholdet til medmennesket. Således i 'Kærlighedens Gerninger'. I andre værker finder vi imidlertid en anden opfattelse nemlig at forholdet til Gud og forholdet til verden er modsætninger, der udelukker hinanden. Det vender jeg frygtelig tilbage til i den sidste forelæsning.